

**UNIVERSITATEA „ALEXANDRU IOAN CUZA” DIN
IAȘI
FACULTATEA DE LITERE
ȘCOALA DOCTORALĂ DE STUDII FILOLOGICE**

**Archetypes of Death and Immortality in C. S.
Lewis's Fiction**

**(Arhetipuri ale morții și ale nemuririi în
opera de ficțiune a lui C. S. Lewis)**

Rezumatul tezei de doctorat

Coordonator de doctorat:

Prof. univ. dr. Codrin Liviu Cuțitaru

Doctorandă:

Drișcu I. Iulia-Teodora

Iași, 2025

Cuprins

Listă de abrevieri.....	3
Introducere	4
Partea I – Aspecte preliminare	20
I.1. Arhetipuri: de la Platon la Northrop Frye	20
I.2. Naratorul autoficțional	30
I.3. Literatura de pre-convertire	42
I.3.1. Arhetipul lui Oedip.....	45
I.3.2. Arhetipul zeului crud	53
I.4. Literatura de post-convertire	61
Partea II – Moartea sinelui.....	77
II.1. Arhetipul fiului risipitor	78
II.2. Botezul: un scenariu al iluminării	93
II.3. Refuzul: victoria hubris-ului	105
II.4. Arhetipul avraamic	115
II.5. Reversul: setea de putere	121
Partea III – Fascinația sfârșitului.....	125
III.1. O viziune dualistă	125
III.2. <i>Memento Mori</i>	138
III.3. Arhetipul zeului muritor	148
III.3.1. Frânturi.....	153
III.3.2. Împlinirea.....	160
III.3.3. Câteva deplasări arhetipale	167

III.4. Între transcendență și imanență	172
III.4.1. Arhetipul Rahelei	181
III.4.2. Arhetipul Potopului	184
III.5. Arhetipul Apocalipsei	188
III.5.1. Prefigurarea	188
III.5.2. Venirea Antihristului	190
III.5.3. Sfârșitul Lumii	194
III.5.4. Judecata de Apoi.....	201
III.5.5. Noua Narnia	202
Partea IV – Dorul de nemurire	206
IV.1. Conceptul de bucurie.....	206
IV.2. Arhetipul tânărului bogat	210
IV.3. Arhetipul lui Hercule	219
IV.4. Nemurirea întrupată.....	224
IV.4.1. Nemuritori buni: arhetipul îngerilor	224
IV.4.2. <i>Mysterium Tremendum et Fascinans</i>	231
IV.4.3. Nemuritori malefici: Arhetipul lui Lucifer	246
IV.5. Lumi nemuritoare	259
IV.5.1. Arhetipul Raiului	260
IV.5.2. Arhetipul Iadului	268
Concluzie	273
Bibliografie	282

Rezumatul tezei de doctorat

C. S. Lewis (1898-1963) a fost foarte interesat de tema fundamentală a morții și a nemuririi, incluzând nenumărate simboluri, referințe intertextuale și structuri narative legate de acest vast subiect în scrierile sale literare. Putem chiar susține că tema aceasta filosofică este o parte esențială din scopul pentru care acest scriitor britanic a început să scrie literatură, motiv pentru care este foarte important să fie analizată în profunzime.

Această teză își propune să descopere arhetipurile multiple și variate legate de tema morții și a nemuririi din întreaga ficțiune a lui C. S. Lewis, umplând astfel un gol în studiile lewisiane, unde, deși există multe studii literare, teologice sau filosofice despre operele sale, nu sunt contribuții despre acest subiect din perspectiva criticii arhetipale. Această lucrare pune în lumină cele mai importante metafore sau imagini ale autorului cu privire la temele analizate, contribuind la hermeneutica lewisiană.

Teza de doctorat este structurată în patru părți, fiecare dintre ele acoperind un aspect important al subiectului. Partea I, intitulată „Aspecte preliminare”, își propune să pună bazele unei analize viitoare. Primul capitol, „Arhetipuri: de la Platon la Northrop Frye”, clarifică faptul că ideea de arhetipuri provine dintr-o întreagă paradigmă despre originalitate, despre care Lewis consideră că nu este esențială în literatură, deoarece scopul unui scriitor este să reflecte în stilul lui propriu o frântură din frumusețea și înțelepciunea eternă, așa cum afirmă în articolul său „Creștinism și Literatură” (EC II 8). Din teoria formelor a lui Platon, conform căreia această lume este doar o copie a arhetipului suprem, iar oamenii ar trebui să avanseze de la „lucruri frumoase” la „frumosul

însuși”, așa cum explică filosoful grec în „Banchetul”, trasăm călătoria acestui concept de la filosofie (Philo Judaeus, Hermes Trismegistus), la teologie (Sfântul Dionisie Areopagitul, Sfântul Augustin), psihologie (C. G. Jung) și în cele din urmă critică literară (Joseph Campbell și Northrop Frye) (Platon 39). Renumitul studiu „Anatomia criticii” de Frye este lumina noastră călăuzitoare pe parcursul acestei teze, deoarece corelăm idei, nuanțe și structuri narative legate de tema noastră cu povești din Biblie sau mitologia clasică, folosind aceste surse ca o „gramatică a arhetipurilor literare”, conform preceptului criticului canadian (Frye 135).

Următorul capitol, „Naratorul autoficțional”, își propune să sublinieze câteva aspecte ale biografiei lui Lewis care i-au influențat literatura. Scriitorul britanic ar putea fi considerat un narator autoficțional, deoarece folosește unele dintre experiențele sale personale pentru a crea structuri narative sau diferite personaje. Această secțiune pune în lumină și alte origini ale scrierilor sale, cu excepția celor textuale, care sunt în general intens analizate, fără însă a insista asupra criticii biografice. Intenția este de a observa în ce măsură viața autorului este oglindită în ficțiunea sa în ceea ce privește subiectul morții și al nemuririi. Sunt puse în discuție o serie de aspecte ce țin de influența vieții autorului asupra operei sale. De exemplu, Lewis s-a inspirat într-o bună măsură din propriile sale experiențe în special pentru arhetipurile referitoare la moartea sinelui, pe care le-a corelat cu convertirea sa la creștinism în 1931. Alte momente semnificative care au influențat aceste teme specifice au fost moartea mamei sale când autorul avea doar nouă ani, eveniment conturat îndeosebi în arhetipul Rahelei, și pierderea prietenilor săi

de la Oxford din Primul Război Mondial. Arhetipurile sale privind tema nemuririi sunt indisolubil legate de credința creștină, pe care a practicat-o într-un mod foarte angajat după convertire.

Arhetipurile sunt analizate în întreaga operă de ficțiune a lui Lewis, dar împărțite în două categorii fundamentale (literatura de pre-convertire și literatura de post-convertire), având în vedere diferențele lor cruciale. Capitolul care studiază literatura de pre-convertire oferă câteva informații generale despre cele două lucrări de ficțiune publicate înainte de convertirea lui Lewis, „Spirits in Bondage” (1919) și „Dymer” (1926), împreună cu câteva referințe critice. Acest capitol este împărțit în continuare în două subcapitole care tratează diferite arhetipuri doar în aceste lucrări timpurii menționate mai sus. Primul subcapitol, „Arhetipul lui Oedip”, urmărește mitul regelui Tebei, așa cum este povestit de Sofocle în piesa sa „Oedip rege”, în scrierile lui Lewis. Acest arhetip apare mai ales în „Dymer” din cauza existenței unui patricid: în timp ce Oedip este sortit să-și ucidă tatăl fără să știe, Dymer este ucis de propriul său fiu în încercarea celui dintâi de a salva lumea de la intenția distrugătoare a celui din urmă. În plus, poemul narativ al lui Lewis este impregnat de întuneric și de mai multe decese, atât fizice, cât și metaforice, la fel ca în piesa de teatru analizată. Deși acest arhetip nu pare să aibă legătură cu renumita literatură de post-convertire a lui Lewis, el poartă semințele literare ale gândirii sale mitice, care vor fi dezvoltate ulterior.

Arhetipul zeului crud este studiat în al doilea subcapitol, care face o legătură între imaginile lewisiene ale unui zeu nemilos care dorește suferința creației sale cu tragediile grecești care propun o mentalitate asemănătoare,

pentru a înțelege mai bine toate implicațiile unei asemenea abordări a unei ființe nemuritoare. Tragedia greacă antică era „preocupată de soarta și controlul zeilor”, motiv pentru care există multe personaje care se plâng de destinul lor crud și de mânia zeilor împotriva lor, precum Eteokles, Hippolytus, Tezeu sau Oedip (Agard 126). Lewis a ilustrat această zadarnică luptă cu o ființă divină mai ales în volumul său de poezie „Spirits in Bondage”, în care își expune punctul de vedere asupra naturii malefice care îi asuprește pe oameni și dorește ruina lor. Atitudinea sa războinică se reflectă în multe poezii precum „Apology,” „Ode for New Year’s Day,” „To Sleep” sau “In Prison”, în care predomină temele revoltei, decăderii, morții imanente și suferinței.

Un strigăt puternic împotriva unui destin nemilos poate fi observat și în „Dymer”, unde un personaj important se luptă cu destinul său: „Ce am făcut? Cui i-am greșit? N-am aflat niciodată” (50). Deși aceste lucrări timpurii, care promovează astfel de arhetipuri violente și rebele, nu sunt mult discutate de criticii literari, ele reprezintă o cheie pentru înțelegerea perspectivei existențiale a lui Lewis asupra vieții și căutarea sa intensă pentru un sens, ce l-a caracterizat întotdeauna, dar la care a găsit răspunsuri diferite în perioade distincte ale vieții sale.

În cele din urmă, al patrulea capitol al acestei părți prezintă literatura de post-convertire a lui Lewis în ordine cronologică, cu câteva remarci critice semnificative. Acesta scoate în evidență schimbarea fundamentală a viziunii sale asupra vieții și, prin urmare, a arhetipurilor folosite în scrierile sale după anul 1931. Lucrarea sa alegorică „The Pilgrim's Regress” a marcat debutul său în

proză în 1933, povestind traseul său intelectual către credință, trecând prin diferite curente de gândire și filosofii precum hegelianismul, romantismul, freudianismul, comunismul, fascismul etc. „The Screwtape Letters” (1942) este romanul epistolar care i-a adus lui Lewis faimă internațională, în așa măsură încât datorită acestuia a apărut pe coperta revistei americane „Time” în 1947. După discuția despre acest „clasic literar”, analizăm publicarea Trilogiei Ransom, „Out of the Silent Planet” (1938), „Perelandra” (1943) și „That Hideous Strength” (1945), printre care al doilea volum este considerat „cea mai frumoasă dintre cele trei cărți de science-fiction și cea mai poetică” (Cunningham 159; Gibbons 92).

Opera „The Great Divorce” a fost publicată în 1945 și apreciată pentru „perspectivele sale spirituale”, fiind urmată de cele șapte Cronici din Narnia (1950-1956), care au marcat vârful carierei literare a lui Lewis (Adey 148). „Till We Have Faces” a fost ultimul roman pe care autorul l-a lansat în 1956, considerat „unul dintre cele mai elaborate și complexe scrieri din opera lui Lewis” (Manlove 189). În cele din urmă, sunt discutate ultimele sale două nuvele, „The Shoddy Lands” (1956) și „Ministering Angels” (1958), republicate ulterior în volumul colectiv „The Dark Tower and Other Stories”. Deși lucrările apologetice ale lui Lewis nu sunt analizate în această teză care se concentrează pe scrierile sale literare, am dat câteva exemple din acestea pentru a susține anumite idei literare, alături de anumite principii de critică literară expuse în studiile sale.

Partea a II-a analizează problema morții sinelui, o moarte metaforică a vanității, adesea folosită într-un context religios sau spiritual. Primul arhetip inclus în

această temă este cel al fiului risipitor, așa cum apare în Evanghelia Sfântului Apostol Luca. Moartea sinelui în acest sens se produce când un personaj își recunoaște greșeala, ceea ce constituie un act eliberator, necesitând două ingrediente indispensabile: umilința și dorința de schimbare. Apare extrem de frecvent în operele de ficțiune ale lui Lewis, fiind adesea interpretat ca un moment de pocăință sau convertire.

Acest exemplu fictiv de *metanoia* este prezentat într-un mod simplu în „The Chronicles of Narnia”, prin cuvintele unor personaje care au făcut o greșală și și-au cerut scuze sincer pentru aceasta, precum Jill în „The Silver Chair”, Edmund în „The Lion, the Witch and the Wardrobe”, Regele Tirian în „The Last Battle” sau Bree în „The Horse and His Boy”. Eroarea lor a fost gravă și cu consecințe devastatoare atât pentru viața lor, cât și pentru destinele altor personaje, ceea ce determină ca pocăința lor să fie profundă. Cel mai adesea, greșeala lor tulbură o situație inițială echilibrată, motiv pentru care ei trebuie să se întoarcă la starea anterioară cerându-și iertare, structură ce urmărește arhetipul fiului risipitor care a plecat de la tatăl său doar pentru a-și da seama că a pierdut ceva esențial ce nu a prețuit suficient la momentul respectiv și trebuie să se întoarcă acasă pentru a-și recunoaște greșeala.

Următorul capitol este intitulat „Botezul: un scenariu al iluminării” deoarece prezintă două cazuri în care arhetipul fiului risipitor primește un adaos fundamental. Botezul în creștinism are o multitudine de semnificații, printre care amintim inițierea într-o lume a misterelor și iluminarea minții pentru a percepe și înțelege realități spirituale profunde. În „The Pilgrim’s Regress”, John își recunoaște greșeala de a refuza ajutorul Mamei

Kirk și află de la aceasta că trebuie să se scufunde într-o piscină pentru a ajunge de cealaltă parte a Marele Canion. După ce îndeplinește această cerință, își vede în sfârșit insula mult căutată și observă natura reală a locurilor în care a călătorit și a oamenilor pe care i-a întâlnit. Iluminarea lui este o consecință sau o răsplată a botezului său, care l-a purificat de păcate și i-a dat posibilitatea să înceapă o viață nouă. Acest tipar apare și în „The Voyage of the Dawn Treader” în cazul lui Eustace, care este transformat într-un dragon și trebuie să treacă prin procesul amar de a renunța la sinele său, în mod simbolic, scoțându-și pieile de dragon și apoi să intre într-o fântână, pentru a reveni la forma lui umană. În ambele cazuri, personajele sunt schimbate radical după această experiență esențială și în cele din urmă devin mari eroi.

Cu toate acestea, unele personaje refuză să își recunoască greșelile precum fiul risipitor, situație care este prezentată în profunzime în capitolul „Refuzul: victoria hubris-ului”. Analiza îi include pe Rabadash din „The Horse and His Boy”, piticii din „The Last Battle” și multe fantome din „The Great Divorce” care nu ar renunța la atașamentul lor patologic față de valorile acestei lumi (cum ar fi faima, speculația intelectuală sau dorința de a domina) pentru a ajunge în Rai cu spiritele strălucitoare. Peggy din „The Shoddy Lands” și Orual din „Till We Have Faces” sunt, de asemenea, analizate aici și ajută la înțelegerea modului în care Lewis a tratat acest subiect fundamental în majoritatea operelor sale de ficțiune.

Al doilea arhetip analizat în această parte este cel avraamic, care este diferit de cel al fiului risipitor deoarece nu implică o greșeală. Se bazează pe actul lui Avraam de a asculta de voința lui Dumnezeu, fiind dispus să-și

sacrifice fiul, Isaac. Patriarhul trece printr-o moarte a sinelui pentru că nu își face voia, care ar fi în mod firesc să-și protejeze băiatul, ci acceptă prin credință voința unei puteri superioare, deși aceasta este absurdă sau nemiloasă. Răsplata pentru ascultarea sa nu este doar viața fiului său, ci și promisiunea că va fi tatăl unui popor numeros. Același arhetip funcționează, de exemplu, în „The Screwtape Letters”, ca o idee pe care diavolul senior i-o explică lui Wormwood, în „The Magician's Nephew” în cazul lui Digory, care trebuie să aleagă între a-și salva mama și supunerea față de Aslan sau în „That Hideous Strength” în renunțarea lui Jane de a-și face voia de dragul sfatului lui Ransom.

Reversul acestei atitudini este studiat ulterior împreună cu cauza lui primordială, setea de putere. Personajele care sunt analizate aici, Regina Jadis și Unchiul Andrew, nu cred într-o ființă transcendentă căreia trebuie să i se supună, întrucât se consideră atotputernice. Sunt exemple de autosuficiență și de dorință de dominare, subiect dezvoltat de Nietzsche în „Dincolo de bine și de rău”. Lewis pedepsește drastic acest tip de comportament în Cronicile sale.

Partea a III-a, „Fascinația sfârșitului”, face tranziția de la un tip metaforic de moarte la unul fizic, examinând motivele pentru care Lewis a fost atât de fascinat de acest subiect. Primul capitol se numește „O viziune dualistă” deoarece prezintă cele două fațete antagoniste ale morții. Pe de o parte, moartea este în general privită în mod negativ, deoarece este considerată sancțiunea biblică pentru neascultarea strămoșilor noștri, Adam și Eva. În acest fel apare în „Out of the Silent Planet”, mai ales când Oyarsa se gândește să-i omoare pe

Weston și Divine dacă își prelungesc șederea în Malacandra. Moartea ca un eveniment îngrozitor este prezentată și în „Perelandra”, când Ransom îi explică acest concept protagonistei inocente sau în „The Great Divorce” când George MacDonald (personajul) numește sfârșitul vieții o „băătură amară” (GD 127).

Pe de altă parte, moartea este uneori descrisă în ficțiunea lui Lewis în nuanțe pozitive, oglindind cuvintele Sfântului Apostol Pavel „moartea [este] un câștig” (Filipeni 1:21). Autorul explică pe larg această viziune în una dintre scrisorile sale cuprinse în volumul „Letters to an American Lady” și o ilustrează în atitudinea unor personaje, precum Ransom care percepe moartea ca pe o eliberare din lanțurile acestui trup, sau Psyche care își dorește moartea ca împlinire a dorului ei misterios. Această perspectivă este sugerată și de faimosul termen „Tărâmurile Umbrelor”, folosit pentru a se referi la această viață în „The Last Battle”, ceea ce arată că Lewis considera lumea reală ca fiind viața de apoi (183).

Următorul capitol, „*Memento Mori*”, adoptă această expresie latină antică folosită pe scară largă în filosofie pentru a sublinia că această temă este primordială pentru Lewis în construirea arhetipurilor sale. Amintirea sfârșitului pământesc este folosită într-o manieră psihologică inversă de către Screwtape când îl sfătuiește pe Wormwood să-i dea pacientului său iluzia că această viață este veșnică. O altă formă în care această idee este transmisă este prin semnificațiile celebrei expresii *fugit irreparabile tempus*, oglindită în principal în “The Chronicles of Narnia”. Timpul în Narnia pare să treacă într-un mod mult mai accelerat decât în Anglia, într-o asemenea măsură încât suntem martorii întregii istorii a

Narniei de la Geneza ei, în „The Magician’s Nephew”, până la epoca sa de aur în „The Lion, the Witch and the Wardrobe”, la gloriosul său Război de Eliberare din „Prince Caspian”, înaintând rapid până la ultimul rege Narnian și ultima lui bătălie și, în sfârșit, până la Apocalipsa Narniei. Trec între timp mii de ani, pe care protagoniștii nu îi simt, din moment ce merg în mod repetat din lumea lor în lumea fermecată a Narniei, doar observând că uneori au trecut sute de ani între aventurile lor în Narnia, deși pentru ei a trecut doar un an în Anglia. Tema *memento mori* este folosită și în ideea unei pregătiri pentru moarte, mai ales în Trilogia Ransom, în care Ransom se confruntă continuu cu această posibilitate, dar și în Cronici, în modul nobil al eroilor de a reacționa ori de câte ori sunt în pericol de moarte.

Aceste două capitole îl pregătesc pe următorul, „Arhetipul zeului muritor”, un element primordial în ficțiunea lui Lewis. Sunt prezentate mai întâi multe exemple din studiul fundamental al lui James Frazer, „Creanga de aur”, de zei din diferite mitologii care au murit, cum ar fi Tammuz, Adonis, Attis, Osiris, Dionysus și Balder, aspect pe care Lewis l-a interpretat ca o *praeparatio evangelica* pentru moartea și învierea lui Iisus Hristos. Scriitorul britanic a fost atât de fascinat de această temă încât a încorporat-o într-un fel sau altul în aproape toate operele sale de ficțiune, în diferite grade de intensitate. Subcapitolul „Frânturi” analizează modul în care acest arhetip al zeului muritor este folosit ca mit de bază pentru diferite lumi fantastice, cum ar fi în povestea Fiului proprietarului din „The Pilgrim’s Regress”. Există, de asemenea, câteva referințe la povestea istorică a lui Iisus Hristos în „The Screwtape Letters” și oglindiri ale

șablonului hristic în relatarea despre Maleldil cel Tânăr care a luptat cu Cel Strâmb din Thulcandra descris la începutul Trilogiei Ransom și dezvoltat ulterior într-o formă mai complexă în conceptul de Fiul Omului în „That Hideous Strength”. Acest tipar este dat în aceste cazuri într-o formă voalată, fiind prezentat ca un zvon sau un mit cunoscut doar de câteva personaje; uneori este considerat incert și apare sub forma unei legende antice.

Cu toate acestea, acest arhetip este redat în deplinătate în „The Lion, the Witch and the Wardrobe”, fapt analizat în următorul subcapitol, „Împlinirea”. Aslan este un simbol al lui Hristos întrucât își dă viața pentru a-l salva pe Edmund și întreaga Narnia de vrăjitoarea malefică. Învierea sa neașteptată dovedește că el este cu adevărat mai puternic decât dușmanii săi care l-au batjocorit și l-au ucis pe Masa de Piatră. Deși Lewis clarifică în scrisorile sale faptul că această carte nu este o alegorie a istoriei hristice, ea conține multe detalii din Noul Testament care sunt adaptate pentru lumea animalelor vorbitoare și analizate cu rigurozitate în această secțiune.

În ultimul subcapitol intitulat „Câteva deplasări arhetipale”, am subliniat modul în care autorul a folosit câteva idei esențiale din acest arhetip, cum ar fi sacrificiul unui personaj pentru popor, ca o componentă esențială în câteva din scrierile sale. Acest lucru presupune că Lewis nu a mai folosit arhetipul pur, ci doar anumite părți din el, producând astfel o deplasare arhetipală, conform terminologiei lui Northrop Frye. De exemplu, Psyche din „Till We Have Faces” este o victimă nevinovată, oferită ca sacrificiu zeului de pe munte pentru a salva oamenii de calamitățile înfricoșătoare care au năvălit asupra

comunității lor. Alte cazuri de deplasare arhetipală au fost identificate în „The Last Battle”, unde se consideră că a muri pentru țară este o onoare, sau în „That Hideous Strength” când comunitatea de la St Anne's se pregătește să moară pentru salvarea umanității.

Capitolul al patrulea al acestei părți se numește „Între transcendență și imanență” și analizează cazurile în care Lewis face aluzie la o experiență transcendentă după moarte și cele în care personajele mor fără nicio sugestie textuală a unei vieți de apoi. În prima categorie, am inclus moartea unchiului George și a lui John din „The Pilgrim's Regress”, care trec doar peste un pârau pentru a ajunge în munți, o imagine vizuală de o puternică încărcătură simbolică, sugerând existența unei vieți de apoi. În plus, am evidențiat viziunea eshatologică a pacientului după moartea sa, descrisă în „The Screwtape Letters” și înmormântarea lui Hyoi din „Out of the Silent Planet” care prezintă multe aluzii la o viață viitoare mai bună.

În categoria imanenței prezentăm cazul lui Hingest, care este ucis de angajații din N.I.C.E. ca o modalitate ca aceștia să se asigure că faptele lor ilegale nu vor fi dezvăluite. După această crimă, cititorul nu află niciun detaliu despre o posibilă viață de dincolo în care ar fi intrat personajul. Alte exemple includ dispariția lui Weston din „Perelandra”, care este ucis de Ransom și probabil părăsit pe acea planetă și cea a prințului Argan din „Till We Have Faces”, care moare într-un duel cu Orual.

Subcapitolul „Arhetipul Rahelei” se referă la soția lui Iacov din Geneză care moare la nașterea fiului ei Veniamin. Această situație aparent tragică este folosită de Lewis în câteva din romanele sale care încep cu moartea

unei mamei, cum ar fi mama lui Psyche, care se stinge după ce dă naștere prințesei, sau mama lui Orual despre care aflăm că a trecut în neființă la începutul romanului „Till We Have Faces”, sau într-o versiune deplasată arhetipal, mama regelui Rilian, otrăvită de un șarpe în „The Silver Chair”. Aceste evenimente sunt impregnate de semnificații diferite, deseori introduse pentru a dramatiza situația anumitor personaje sau pentru a declanșa conflictul principal al romanului.

Ultimul subcapitol, „Arhetipul Potopului”, se concentrează asupra acestui cataclism natural cu puteri distrugătoare care apare în ficțiunea lewisiană, inspirat fiind de potopul din Geneză. Sunt realizate câteva paralele între povestea biblică și potopul din „That Hideous Strength” care marchează sfârșitul orașului Edgestow și purifică locul pentru o nouă generație. Deși Curry nu este un personaj de noblețea și calitatea morală a salvatorului Noe, este singurul supraviețuitor de la Bracton College, motiv pentru care interpretează acest eveniment ca unul providențial și este dornic să-și asume rolul de fondator al noii instituții.

Ultimul capitol al acestei părți este intitulat „Arhetipul Apocalipsei” și studiază modul în care Lewis a descris în ficțiunea sa sfârșitul lumii. Primul subcapitol tratează „Prefigurarea” acestei idei, care se realizează îndeosebi prin aluziile unor personaje privind posibilitatea sfârșitului unei lumi. Câteva exemple includ replicile lui Augray și Oyarsa despre cum toate popoarele sunt destinate să piară la un moment dat deoarece nu pot trăi pentru totdeauna, sau comentariul leului Aslan din volumul „The Magician’s Nephew” despre lumea Charn care a luat sfârșit, informând în acest fel cititorii că orice

lume, inclusiv cea în care trăiesc ei, va pieri la un moment dat. Totodată, subcapitolul oferă exemplul cărții „The Last Battle”, care a fost concepută pentru a prezenta apocalipsa Narniei, incluzând cele mai importante elemente ale Apocalipsei biblice.

Al doilea subcapitol, „Venirea lui Antihrist”, expune asemănările dintre personajul Shift din ultimul volum din seria Cronicilor și profetul mincinos din Biblie. Shift îl folosește pe măgarul Puzzle ca mijloc de a-i amăgi pe Narnieni cu venirea lui Aslan și transformarea sa dintr-un salvator într-un nimicitor al ordinii și păcii. Cu toate acestea, ca în textul arhetipal, șarada acestui personaj este descoperită și acesta este aspru pedepsit pentru faptele sale.

„Sfârșitul lumii” este următorul subcapitol care evidențiază atmosfera apocaliptică pregnantă din „The Last Battle”. Lewis transmite acest lucru prin diferite mijloace, cum ar fi limbajul sugestiv (folosirea repetitivă a cuvântului „ultimul” sau a numărului șapte), sau trimiteri la un sfârșit iminent destinat tuturor lumilor. Autorul face o descriere complexă a sfârșitului Narniei, folosind o multitudine de elemente biblice, cum ar fi căderea stelelor sau trezirea animalelor mitologice, focul și apa ca elemente destructive etc. Este fundamental să remarcăm faptul că această carte descrie nu doar sfârșitul unei lumi, ci și sfârșitul vieții eroilor principali din Narnia care mor în timpul unui accident de tren și apoi sunt martori la distrugerea lumii fantastice a Narniei. În acest volum, Lewis încalcă toate canoanele literaturii pentru copii, așa cum bine a observat Michael Ward în studiul său renumit „Planet Narnia: The Seven Heavens in the Imagination of C. S. Lewis”, întrucât scriitorul britanic „ucide fiecare

personaj cu care se deschide povestea” și îi permite planetei Saturn, care guvernează acest volum, să „aducă moartea în abundență” (198, 201). Cu toate acestea, fiecare moarte duce doar la mai multă viață, așa cum fiecare sfârșit este un nou început.

După această analiză, trecem în subcapitolul următor la modul în care scriitorul descrie Judecata de Apoi. După ce Narnia este inundată și soarele dispare, toate animalele se adună în fața lui Aslan pentru a fi judecate. Lewis urmărește arhetipul Apocalipsei atunci când împarte personajele în pozitive și negative și desemnează două lumi contrare, echivalente Raiului și Iadului, ca locuri veșnice. În schimb, autorul deplasează arhetipul când descrie principalul criteriu pentru a intra în paradis: felul în care animalele îl privesc pe Aslan. Cei care simt dragoste față de el sunt primiți în Noua Narnia, dar cei care îl urăsc sunt trimiși într-un loc întunecat. Este important să subliniem modul în care Lewis folosește diferite detalii biblice din mai multe cărți, integrându-le în imaginile sale apocaliptice împreună cu propriile sale idei într-un limbaj vizual puternic, creionând astfel un joc fascinant de nuanțe literare.

Ultimul subcapitol, „Noua Narnia”, subliniază asemănările semnificative dintre această țară cerească și Noul Ierusalim, descrise în ultimele două capitole ale cărții Apocalipsa, cum ar fi prezența porților care înconjoară acest tărâm sau abundența de lumină și măreția naturii. Noua Narnia este prezentată ca „o țară mai profundă” decât vechea Narnia, fiind structurată și ca o reprezentare vizuală a teoriei platonice a Formelor (LB 171).

Această analiză deschide calea către ultima parte a tezei intitulată „Dorul de nemurire”, care explorează

fascinația lui Lewis pentru această temă atât ca dorință intrinsecă a naturii umane, cât și ca împlinire într-o altă lume. În primul capitol definim conceptul său de bucurie, noțiune pe care scriitorul a folosit-o de-a lungul întregii cariere literare, dar și a vieții personale, mai ales înainte de convertire. Definită ca „o dorință nesatisfăcută care este ea însăși mai de dorit decât orice altă satisfacție”, bucuria se distinge în mod cert de fericire, fiind mai clar identificată ca o dorință de paradis (SBJ 17-18). Autorul folosește acest termen în unele dintre operele sale de ficțiune pentru a desemna bucuria Raiului, precum în „The Great Divorce” sau în „The Horse and His Boy”. Cu multe exemple din autobiografia lui Lewis intitulată „Surprised by Joy”, împreună cu câteva paralele platonice și filosofice, acest capitol își propune să dezvăluie cât mai mult posibil din bogăția de semnificații a acestui concept fundamental.

Primul arhetip din această parte este analizat în capitolul al doilea, „Arhetipul tânărului bogat”, care evidențiază una dintre fațetele primordiale ale conceptului de bucurie, cea a căutării. Baza acestei secțiuni este povestea tânărului bogat, așa cum este relatată în Evangheliile după Matei, Luca și Marcu. Tânărul l-a întrebat pe Hristos cum poate obține Împărăția Cerurilor. Această căutare nobilă este reflectată ca un arhetip în mai multe opere literare lewisiene, de pildă în „The Pilgrim’s Regress”, în călătoria lui John către insula misterioasă. De asemenea, Reepicheep, eroul șoarece din „The Voyage of the Dawn Treader”, urmează același tipar a unei călătorii lungi și periculoase, de data aceasta pe mare, cu speranța de a ajunge în țara lui Aslan, în „Estul absolut”, un prototip al paradislui (21). Sunt incluse și câteva remarci despre

versiunea coruptă a acestui arhetip, întruchipată în dorința de a crea un Rai pe pământ, dezvoltată în special în „The Screwtape Letters” și Trilogia Ransom.

Trecem din nou de la metaforă la împlinirea ei în capitolul următor, „Arhetipul lui Hercule”, unde nemurirea se transformă dintr-o dorință puternică într-o răsplată reală pentru fapte eroice. Bazat pe renumita poveste a lui Hercule, eroul grec care a trecut prin cele douăsprezece munci ca o ispășire pentru păcatul său și a primit nemurirea drept premiu, această secțiune urmărește povestea lui Ransom de la un simplu muritor în „Out of the Silent Planet” la un erou nemuritor în „That Hideous Strength”. Lupta lui Ransom cu Ne-omul în misterioasa peșteră întunecată este o oglindire a capturării de către Hercule a câinelui Cerber în Hades. Sunt abordate și alte asemănări între cei doi eroi, cum ar fi rana pe care o primesc după o luptă, atitudinea generală de curaj în fața pericolelor sau scopul lor nobil de a salva viețile oamenilor.

Al patrulea capitol al tezei se concentrează pe întruparea conceptului de nemurire, prin anumite personaje care reprezintă fie forța binelui, fie a răului. Începem cu nemuritorii buni, identificați în arhetipul îngerilor, care apar de mai multe ori în Biblie, îndeplinind diferite roluri, precum păzitori (în cazul lui Moise în cartea Exodul), salvatori (în povestea lui Lot din Sodoma), sau mesageri (aducând vești lui Zaharia sau Fecioarei Maria). Lewis folosește în mod semnificativ arhetipul îngerilor în unele momente cheie ale operelor sale de ficțiune, de exemplu în „The Pilgrim's Regress”, John și Vertue primesc un înger păzitor după botez, care îi conduce înapoi acasă și către granița naturală dintre viața de aici și viața

de dincolo, pârâul. Alte exemple includ îngerii învăluiți în lumină de la sfârșitul romanului “The Screwtape Letters” sau „prezențele nevăzute” din Trilogia Ransom (*eldila*, echivalentul îngerilor și Oyarsa din Malacandra sau Perelandra, echivalentul arhanghelilor), împreună cu îngerii care o însoțesc pe femeia sfântă din „The Great Divorce” (OSP 126). Sunt discutate și câteva cazuri curioase de deplasare a arhetipului, precum Doamna Verde din „Perelandra” sau Merlin din „That Hideous Strength”.

„*Mysterium Tremendum et Fascinans*”, al doilea subcapitol, folosește terminologia lui Rudolph Otto din renumitul său studiu „The Idea of the Holy: An Enquiry into the Non-Rational Factor in the Idea of Divine”. Misterul care inspiră atât venerație, cât și fascinație este considerat reacția arhetipală la „numinos” definit ca „ceva care nu își găsește loc în schema noastră a realității, dar aparține unei realități total diferite” (Otto 29). Lumea fictională a lui Lewis este impregnată de această reacție specifică, explicată în detaliu de Screwtape și experimentată de mai multe ori de Ransom și mai ales de eroii din „The Chronicles of Narnia”. Aslan este de departe cea mai splendidă realizare a numinosului din întreaga literatură scrisă de Lewis, leul măreț reușind să inspire în același timp o gamă largă de sentimente. Analiza arată în continuare modul în care această reacție arhetipală apare în fiecare carte Narnia, subliniind particularitățile și schimbările sale în funcție de personaje și de contextele specifice ale intrigii. Este importat de remarcat cum unele personaje sunt copleșite de uimire sau frică atunci când vine Aslan, iar altele experimentează fascinație și dragoste

pură, fiecare arătând o fațetă a conceptului multivalent al lui Otto.

Ultimul subcapitol din această secțiune este intitulat „Nemuritori malefici: arhetipul lui Lucifer”. Întâi de toate, se clarifică originile acestei povești a căderii celui mai strălucitor arhanghel, cu citate din Cartea lui Isaia, Ezechiel și câteva opere celebre de ficțiune creștină. Apoi se ilustrează modul în care Lewis a aplicat acest arhetip în forma sa pură în „Out of the Silent Planet”, în povestea căderii Oyarsei pe planeta Pământ, numită mai târziu Thulcandra. Cu toate acestea, autorul a deplasat acest arhetip și în alte întrupări ale răului pur, cum ar fi în „Perelandra” când Weston este posedat de diavol și devine Ne-om, sau în „That Hideous Strength” când „macrobi” malefici sunt de fapt creierul întregului institut. Alte imagini cu Satana includ prototipul birocratic sau ispititorul suprem care atacă mintea unui individ cu gânduri potrivnice, cum ar fi în „The Screwtape Letters” sau Trilogia Ransom. Vrăjitoarea din unele volume din Cronici este adusă în discuție ca o deplasare a acestui arhetip, alături de zeii împotriva cărora Orual se revoltă în „Till We Have Faces”.

După ce am examinat personajele nemuritoare, trecem la analiza lumilor nemuritoare din capitolul al cincilea. După cum observă Northrop Frye în „Anatomia Criticii”, Raiul și Iadul reprezintă „două lumi contrastante de identificare metaforică totală, una dezirabilă și cealaltă indezirabilă” (139). Raiul este primul analizat în subcapitolul următor, din mai multe unghiuri, ca o întrupare perfectă a expresiei latine *locus amoenus*. În lumea vegetală, acesta a fost cel mai frecvent asociat cu o grădină, în Geneza, Ezechiel sau Ioel din Vechiul

Testament. În lucrările lui Lewis, Raiul este adesea descris ca o „grădină cu pereți” la capătul unui râu splendid sau ca o lume în formă de grădină plină de insule plutitoare de o frumusețe uluitoare (LB 176; Per 47). Scriitorul deplasează adesea arhetipul adăugând imaginea glorioasă a munților ca sălaș al lui Dumnezeu, locația insulei misterioase a lui John, adevărata țară a lui Aslan, locul de unde vin spiritele strălucitoare din „The Great Divorce” și unde Psyche își întâlnește soțul în ultimul roman publicat de Lewis. Raiul este, de asemenea, prezentat într-o manieră spirituală ca un loc plin de bucurie, adevăr, comuniune și tinerețe, căminul la care aspiră toți oamenii ce au un „simț al exilului” lor pe pământ (TWG 5).

Ultimul subcapitol al acestei teze înfățișează arhetipul Iadului, reprezentat biblic ca un loc întunecat plin de foc și pedeapsă veșnică. În „The Pilgrim’s Regress”, această imagine tradițională este ușor deplasată arhetipal, întrucât iadul apare ca o „gaură întunecată plină de șerpi și scorpioni mari ca homarii” și folosită în mod neînțelept de către Steward pentru a-l convinge pe John să urmeze regulile proprietarului (3-4). Ca loc fizic, Iadul este adesea descris ca tărâmul lumii subterane prin care eroii trebuie să treacă pentru a-și dovedi curajul, în special în „Perelandra” și “The Silver Chair”. Din punct de vedere spiritual, infernul este plin de vicii, deoarece „fiecare trăiește pasiunile mortal de serioase ale invidiei, mândriei de sine și resentimentului” (TSL x). În „The Great Divorce”, Iadul este doar „o stare de spirit” care implică „închiderea creaturii în temnița propriei minți”, un loc pe care oamenii îl pot alege și la care pot renunța, dar adesea refuză (69). Starea de a refuza să renunțe la mândrie este privită ca infernală mai ales în acest roman, fapt care arată

o mișcare ciclică interesantă a tezei, din prima parte, care a analizat moartea sinelui până la ultima care tratează conceptul de nemurire și urmările refuzului de a renunța la eul orgolios.

Structura generală a tezei este menită să traseze o trecere de la moarte la viața veșnică. În a doua parte, „Moartea sinelui” începe mișcarea noastră descendentă, cu o moarte de tip metaforic care presupune o renunțare la mândria cuiva prin recunoașterea greșelilor sale și sacrificarea voinței proprii de dragul unei voințe superioare. Capitolul care urmează discută problema sfârșitului, care este multivalentă în lucrările lui Lewis, dar implică în general o anumită pregătire. În cele din urmă, dorul de nemurire arată o mișcare ascendentă, începând cu aspirația către bucuria Raiului și terminând cu realizarea ei ficțională în domeniul literar. Un alt mod de a privi acest studiu este ca un ciclu sezonier, de la toamnă (moartea sinelui) la liniștea iernii (sfârșitul vieții unui individ și al lumii), până la primăvară (dorința de viață veșnică) iar apoi vară, cu arhetipul Raiului.

Această cercetare contribuie la hermeneutica literaturii lui Lewis într-un mod care nu a mai fost adoptat înainte. Folosind lentila criticii arhetipale, am identificat și interpretat pe larg cincisprezece arhetipuri referitoare la subiectele morții și nemuririi, din șaisprezece opere de ficțiune ale scriitorului.

Abordarea critică de bază în această lucrare este critica arhetipală, așa cum a explicat-o Northrop Frye în lucrarea sa fundamentală „Anatomia criticii”. Aceasta înseamnă că folosim în mare măsură lectura atentă pentru a identifica arhetipurile repetitive ale lui Lewis cu privire la temele selectate, dând exemple din întreaga sa operă de

ficțiune, dar și din scrierile sale apologetice, critice, jurnalistice, eseistice și personale, motiv pentru care folosim un sistem de abrevieri explicat la început. Folosim critica biografică doar în al doilea capitol al părții I, „Naratorul autoficțional”, pentru a discerne influențele biografice de cele textuale. Mai mult, ne bazăm pe metode de analiză comparativă și intertextuală în scopul dezvăluirii unui context literar mai larg în care a activat autorul. Lewis a fost influențat în special de literatura medievală și renescentistă, pe care a predat-o timp de mulți ani, dar și de texte biblice și mitologice, care foloseau niște imagini și tipare pătrunse de conotații profunde. Elucidăm aceste diverse surse de inspirație și multitudinea de semnificații pe care le implică pentru a dezvălui straturile mai profunde de semnificații încorporate în operele de ficțiune referitoare la cele două teme studiate.

Deși Lewis creează o literatură diferită de cea populară în secolul trecut, care nu ar putea fi inclusă într-un canon restrâns al mișcărilor literare majore, acest lucru nu înseamnă că operele sale nu sunt importante. Interesul tot mai mare pentru el manifestat de numeroasele societăți care încă organizează sesiuni pentru a discuta scrierile sale și multiplele simpozioane organizate de acestea atât în Europa (Marea Britanie, Germania, România) cât și în SUA (Texas, Tennessee, Carolina de Nord, Oregon) arată că Lewis este încă relevant astăzi și lucrările sale necesită a fi analizate în continuare dintr-un unghi critic.

Bibliografie selectivă

Surse primare:

Lewis, C. S. *Out of the Silent Planet*. Québec: Samizdat, 2015.

—. *Perelandra*. Québec: Samizdat, 2015.

—. *Prince Caspian*. London: HarperCollins, 1990.

—. *Spirits in Bondage: A Cycle of Lyrics*. San Diego: Harcourt Brace & Company, 1984.

—. *That Hideous Strength*. Québec: Samizdat, 2015.

—. *The Dark Tower and Other Stories*. San Diego: Harcourt, 1977.

—. *The Great Divorce*. New York: The Macmillan Company, 1972.

—. *The Horse and His Boy*. London: Collins, 1997.

—. *The Last Battle*. New York: Scholastic Inc., 1988.

—. *The Lion, the Witch and the Wardrobe*. New York: Scholastic Inc., 1987.

—. *The Magician's Nephew*. New York: The Macmillan Company, 1955.

—. *The Pilgrim's Regress: An Allegorical Apology for Christianity, Reason and Romanticism*. Québec: Samizdat, 2017.

—. *The Screwtape Letters*. New York: Macmillan Publishing Co., 1980.

—. *The Silver Chair*. London: HarperCollins, 1990.

—. *The Voyage of the Dawn Treader*. London: HarperCollins, 1992.

—. *Till We Have Faces*. New York: Harcourt, Brace and Company, 1957.

Hamilton, Clive. *Dymer*. New York, 2023. Web.

Surse secundare:

Adey, Lionel. *C. S. Lewis: Writer, Dreamer, and Mentor*. Grand Rapids: William B. Eerdmans Publishing Company, 1998.

Alighieri, Dante. *The Divine Comedy: Inferno, Purgatorio, Paradiso*. Translated by Robin Kirkpatrick. London: Penguin, 2012.

Băncila, Maria Yvonne. *Itinerar Spiritual: Călătoria Pelerinului de John Bunyan și Replica sa Modernă Întoarcerea Pelerinului de C. S. Lewis*. București: Editura Universității din București, 2021.

Bunyan, John. *The Pilgrim's Progress*. Minneapolis: Desiring God, 2014.

Campbell, Joseph. *The Hero with a Thousand Faces*. New York: Pantheon Books, 1953.

Carpenter, Humphrey. *J. R. R. Tolkien: A Biography*. London: HarperCollins, 1995.

—. *The Inklings: C. S. Lewis, J. R. R. Tolkien, Charles Williams and Their Friends*. Boston: Houghton Mifflin Company, 1979.

Christopher, Joe R. *C. S. Lewis*. Boston: Twayne Publishers, 1987.

Climacus, Saint John. *The Ladder of Divine Ascent*. Translated by Archimandrite Lazarus Moore. New York: Harper, 1959.

Como, James T. *Branches to Heaven: the Geniuses of C. S. Lewis*. Dallas: Spence Publishing Company, 1998.

—. "Introduction: Within the Realm of Plenitude." *C. S. Lewis at the Breakfast Table and Other Reminiscences* (1992): xi-xxxiv.

Confino, Alon, Paul Betts and Dirk Schumann, editors. *Between Mass Death and Individual Loss: The Place of the Dead in Twentieth Century Germany*. New York: Berghahn Books, 2008.

Downing, David C. *Into the Wardrobe: C. S. Lewis and the Narnia Chronicles*. San Francisco: Jossey-Bass, 2005.

—. *Planets in Peril: A Critical Study of C. S. Lewis's Ransom Trilogy*. Amherst: University of Massachusetts Press, 1995.

Eliade, Mircea. *A History of Religious Ideas, Volume 1: From the Stone Age to the Eleusinian Mysteries*. Translated by Willard R. Trask. Chicago: The University of Chicago Press, 1978.

—. *The Sacred and the Profane: the Nature of Religion*. Translated by Willard R. Trask. New York: Harcourt, Brace & World, Inc, 1987.

Frazer, James. *The Golden Bough: A Study in Magic and Religion*. Ware: Wordsworth Editions, 1994.

Frye, Northrop. *Anatomy of Criticism: Four Essays*. Princeton: Princeton University Press, 1957.

—. *The Great Code: The Bible and Literature*. Ontario: Penguin Books, 1990.

Ghivirigă, Teodora and Daniela Vasiliu, editors. *C. S. Lewis: His Life and His Heritage*. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 2021.

Gibbons, Stella. “Imaginative Writing.” *Light on C. S. Lewis* (1966): 86-101.

Gibson, Evan K. *C. S. Lewis, Spinner of Tales: A Guide to His Fiction*. Grand Rapids: Eerdmans, 1980.

Glover, Donald E. *C. S. Lewis: The Art of Enchantment*. Athens: Ohio University Press, 1981.

Jasper, David. “*The Pilgrim’s Regress and Surprised by Joy.*” *The Cambridge Companion to C. S. Lewis* (2010): 223-236.

Jung, C. G. *The Archetypes and the Collective Unconscious*. Translated by R.F.C. Hull. London: Routledge & Kegan Paul, 1959.

Liiceanu, Gabriel. *Tragicul. O Fenomenologie a Limitei și Depășirii*. București: Humanitas, 1975.

Lindskoog, Kathryn. *Finding the Landlord: A Guidebook to C. S. Lewis’s Pilgrim’s Regress*. Chicago: Cornerstone Press Chicago, 1995.

—. *The C. S. Lewis Hoax*. Portland: Multnomah Press, 1988.

MacDonald, George. *Lilith*. New York: Ballantine Books, 1973.

Manlove, C. N. C. S. Lewis: *His Literary Achievement*. New York: St. Martin's Press, 1987.

Martindale, Wayne. *Beyond the Shadowlands: C. S. Lewis on Heaven and Hell*. Wheaton: Crossway Books, 2005.

McGrath, Alister. *C. S. Lewis – A Life: Eccentric Genius, Reluctant Prophet*. Illinois: Tyndale House Publishers, Inc., 2013.

Meyers, Doris T. *C. S. Lewis in Context*. Kent: The Kent State University Press, 1994.

Otto, Rudolf. *The Idea of the Holy: An Inquiry into the Non-Rational Factor in the Idea of the Divine and its Relation to the Rational*. Translated by John W. Harvey. London: Oxford University Press, 1926.

Philokalia: The Eastern Christian Spiritual Texts. Translated by G. E. H. Palmer, Philip Sherrard and Bishop Kallistos Ware. Woodstock: SkyLight Paths Publishing, 2010.

Pieper, Josef. *Death and Immortality*. Translated by Richard and Clara Winston. South Bend: St Augustine's Press, 2000.

Plato. *Phaedrus*. Translated by Robin Waterfield. New York: Oxford University Press, 2002.

—. *The Republic*. Translated by Benjamin Jowett. New York: Quality Paperback Book Club, 1992.

—. *The Symposium and the Phaedo*. Translated and edited by Raymond Larson. Wheeling: Harlan Davidson, INC., 1980.

The Bible - New Revised Standard Version Anglicised; King James Version. 2024.
<https://www.biblegateway.com/>.